

- Zmanovskaia, 2003 – Zmanovskaia E. V. Devyantolohyia (Psykhologhyia otkloniaiushchehosia povedeniya): ucheb. posobyie / E. V. Zmanovskaia. – M. : Yzd. tsentr «Akademyia», 2003. – 288 s.
- Maksymova, 2002 – Maksymova N. Iu. Psykhologhyia addyktivnoi povedinky: navch. posib. / N. Iu. Maksymova. – K. : VPU «Kyivskiy universytet», 2002. – 308 s.
- Mashek, 2007 – Mashek Iu. O. Usunennia zalezhnosti vid azartnykh ihor: navchalnyi posibnyk / Iu. O. Mashek. – K. : Tsentr uchbovoi literatury, 2007. – 104 s.
- Nemchenko, 2008 – Nemchenko S. H. Pedahohichna korektsiia deviantnoi povedinky starshoklasnykiv zahalnoosvitnoi shkoly: monohrafiia / S. H. Nemchenko. – Donetsk : TOV «Iuho-Vostok, LTD», 2008. – 262 s.
- Pereverzeva, 2009 – Pereverzeva A. A. Psykhologhycheskye faktory formirovaniya rezystentnosti k yhromanuy v podrostkovom vozraste: avtoref. dyss. na soyskanye nauchnoi stepeny kand. psykhol. nauk : spets.: 19.00.13 «Psykhologhyia razvytiya, akmeolohyia» / A. A. Pereverzeva. – Tambov, 2009. – 21 s.

Надійшла до друку 29.08.2014.

УДК 006.4:7.05 (091)

Олена Храмова-Баранова

ЗНАЧЕННЯ СТАНДАРТИЗАЦІЇ В ДИЗАЙНІ ТА ЕКОЛОГІЇ КУЛЬТУРИ

Якщо мати на увазі глобальність проблем екології, наше відставання в цьому сенсі дуже серйозне, щоб давати йому оцінку. Необхідність введення стандартів екологічного мислення настільки очевидне, що якщо найближчими роками проектування не перебудується на новий європейський лад, прийдешнім поколінням не залишиться рівного з нами шансу на користування земними благами, а вся решта проблем, що включають необхідність усвідомлення історичної спадкоємності, повернення вітчизняного дизайну в загальнокультурне джерело, рівно як і усвідомлення власного місця в структурі світової проектної культури не матимуть ніякого значення. Аналіз поставленої проблеми проведено в межах наукових досліджень, які реалізуються згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 20.01.1997 р. №37 «Про першочергові заходи відносно розвитку національної системи дизайну і ергономіки та впровадження їх досягнень в промислово-комплексі, об'єктах житлової, промислової і соціально-культурної сфери». Деякі аспекти проблеми викладені в працях В. Вернадського, Д. Ліхачова, М. Реймерса, А. Печчеї та інших, але аналіз екологічної ситуації в дизайні недостатньо висвітлено вітчизняними науковцями, що є підґрунтям для подальшого вивчення цієї проблематики. У цій статті, на основі аналізу документальних матеріалів та їх узагальнення, висвітлюються основні стандарти середовища для існування людини та обставини змін у ньому згідно з історичним розвитком суспільства, взаємозв'язок з довкіллям. Актуальність теми полягає в тому, що розгляду та аналізу екологічних принципів в історії культури не приділялося достатньо уваги в літературі та вітчизняних дослідженнях, а це один із фундаментів подальшого розвитку дизайну і суспільства. У сучасних умовах розвитку українського дизайну аналіз екологічних чинників у світовому контексті вимагає нового переосмислення та висновків. Отже, у цій статті показано, яке вагоме значення має висвітлення витоків зародження екологічної культури у становленні та подальшому розвитку дизайну. Аналізуючи, автор робить висновок, що вивчення історичного розвитку екологічної культури суспільства (середовища) є важливою сферою в дослідженні дизайну як науки і в необхідності інтеграції до європейських стандартів у цій галузі.

Ключові слова: екологічна культура, стандартизація в дизайні, проектна культура, екологічні чинники.

Если иметь в виду глобальность проблемы экологии, наше отставание в этом смысле очень серьезно, чтобы давать ему оценку. Необходимость введения стандартов мышления настолько очевидна, что если в ближайшие годы проектирование не реформируется на новый европейский уровень, грядущим поколениям не останется равный с нами шанс использования земных ресурсов, а все остальные вопросы, которые включают

необходимость осознания исторической преемственности, возвращение отечественного дизайна в общекультурное русло, равно как и осознание собственного места в структуре мировой проектной культуры не будут иметь большого значения. Анализ поставленной проблемы проведен в контексте научных исследований, которые реализуются согласно Постановлению Кабинета Министров Украины №37 от 20.01.1997 г. «О первоочередных мерах относительно развития национальной системы дизайна и эргономики и внедрения их достижений в промышленном комплексе, объектах жилищной, промышленной и социально-культурной сферы». Некоторые аспекты проблемы изложены в трудах В. Вернадского, Д. Лихачева, А. Паччеи и других, но анализ экологической ситуации в дизайне недостаточно отражен отечественными учеными, что является основой для дальнейшего изучения этой проблематики. В данной статье, на основе анализа документальных материалов и их обобщения, освещаются основные стандарты среды для жизнедеятельности человека и обстоятельства изменений в нем согласно исторического развития общества. Актуальность темы заключается в том, что анализу экологических принципов в истории культуры не уделялось достаточно внимания, а это один из фундаментов дальнейшего развития дизайна и общества. В современных условиях развития украинского дизайна, анализ экологических принципов требует нового переосмысления и выводов. В статье показано, какое весомое значение имеет освещение истоков зарождения экологической культуры в становлении и дальнейшем развитии дизайна. Анализируя, автор приходит к выводу, что изучение исторического развития экологической культуры общества (среды) является важной сферой в исследовании дизайна как науки и в необходимости интеграции к европейским стандартам в этой отрасли.

Ключевые слова: экологическая культура, стандартизация в дизайне, проектная культура, экологические принципы.

Resume. *If you bear in mind the global character of environmental problems, our lag in this sense is very serious one, in order to give it an assessment. The need to introduce standards of ecological thinking is so obvious, that if in the coming years, the design is not changed to new European level reforms, the future generations will not remain equal with us chance to use the Earth's resources, and all the other issues, which include the need for awareness of historical continuity, the return of home design at the channel, as well as awareness of the own place within the world of design culture will not make much difference. Analysis of the problem in the context of scientific researches, which are implemented according to the decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 37 from 20.01.1997 g. «On urgent measures concerning the development of a national system of design and ergonomics and introducing of their achievements into industrial complex, housing facilities, industrial and socio-cultural spheres». Some aspects of the problem are described in the works of V.Vernadskyi, D.Likhachev, M.F. Reimers, A.Pechchei and others, but the analysis of the environmental situation in design is not reflected enough by the national scientists, that makes the basis for further study of this issue. This article, based on the analysis of documentary materials and their generalizations, highlights key standards of the environment for human existence and circumstances of its changes according to the historical development of the society. The relevance of the topic consists in the fact, that examination and analysis of the environmental principles in the history of culture had not been given enough attention in literature and native investigations, and this is one of the foundations for further development of design and society. In modern conditions of the development of Ukrainian design, the analysis of environmental principles in the world's context requires a new reflection and conclusions. Consequently, the article shows how significant is lighting of the origin of ecological culture in the establishment and further development of the design. By analyzing, the author concludes that the study of the historical development of ecological culture of the society (environment) is very important in the study of design as a science and necessity to integrate to European standards in this area.*

Keywords: ecological culture, standardization of the design, the design culture, environmental principles.

Постановка проблеми. У цій статті, на основі аналізу документальних матеріалів та їх узагальнення, висвітлюються основні стандарти середовища для існування людини та обставини змін у ньому згідно з історичним розвитком суспільства, взаємозв'язку з довкіллям. Актуальність теми полягає в тому, що розгляду та аналізу екологічних принципів в історії культури не приділялося достатньо уваги в літературі та вітчизняних дослідженнях, а це один з фундаментів подальшого розвитку дизайну і суспільства. У сучасних умовах розвитку українського

дизайну аналіз екологічних факторів у світовому контексті вимагає нового переосмислення та висновків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз поставленої проблеми проведено в межах наукових досліджень, які реалізуються згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 20.01.1997 р. №37 «Про першочергові заходи відносно розвитку національної системи дизайну і ергономіки та впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, промислової і соціально-культурної сфери». Деякі аспекти проблеми викладені в працях В. Вернадського, Д. Лихачова, М. Реймерса, А. Печчеї та інших, але аналіз екологічної ситуації в дизайні недостатньо висвітлено вітчизняними науковцями, що є підґрунтям для подальшого вивчення цієї проблематики.

Мета написання статті. На основі документального матеріалу показати значення введення європейських норм стандартизації в дизайні та еко-культурі для покращення якості.

Виклад основного матеріалу. Дизайн – це творча діяльність, метою якої є формування гармонійного предметного середовища, що найбільш повно задовольняє матеріальні і духовні потреби людини. Дизайн, як нова професія виник у ХХ ст., однак дизайнерські основи завжди існували в предметній творчості, їх можна спостерігати в простих матеріальних формах минулого, у старовинних, громіздких, але все ж таки дивовижно гарних взірцях багатьох століть [Даниленко, 2003; Сурина, 2003]. Протягом історичного розвитку людина прагнула удосконалити умови свого життя (проживання), а головна мета існування – це прагнення пізнання. Наші пращури жили в гармонії з природою, поклонялися природним стихіям, уміли застосовувати рослини як ліки та ін., але зі становленням суспільства – війн та конфліктів – з'являється інший вид небезпеки – це сама людина.

Раніше конфлікти цивілізації були конфліктами між тією або іншою формою життя. Італійський естет Д. Формаджо вважав, що все і вся втягнуто в конфлікт між усією формою і всім життям, тому цей конфлікт зачіпає не тільки соціум, мораль, сім'ю. Усе, що тільки знайшло форму, в той же час розпадається під натиском життя, але саме життя, коли збирається зробити прорив, потрапляє в ту ж форму [Курьєрова, 1987; Курьєрова, 1987; Верман, 2001].

Майбутнє дизайну і проектної культури залежить від усвідомлення двох найважливіших чинників сучасного світосприйняття. З одного боку, це стрімкий розвиток науково-технічного прогресу, а з іншою – соціальні і екологічні зміни. Науково-технічний прогрес став джерелом багатьох глобальних проблем ХХІ століття, а техноцентристські орієнтації пронизують сьогодні не тільки технічні, природні, але й гуманітарні науки. Відбувається зміна загального шляху, про який ми не підозрювали раніше і не могли його передбачити [Миронова, 1984]. Технократичне мислення стає основним чинником сучасної науки, являючись особливим світоглядом, виробленим всесвітньою культурою, це мислення має за основу перевагу засобів над метою, мети над сенсом і загальнолюдськими

інтересами, сенсу над буттям і реальностями сучасного світу [Генисаретский, 1991].

Обговорюючи проблеми меж між природою і суспільством та проблеми виникнення культури, визначається поняття культури як усвідомлення міри оволодіння людиною самого себе і свого власного відношення до природи. Механізм утворення культурних традицій та заповідей, правових норм, вічних зразків художнього збагачення дійсної культури є історія спадкоємства людством найбільш удалих досліджень, а також історія нових стандартів, культурних традицій, що передають образи від однієї епохи до іншої [Давыдов, 1978]. Експансія технократичного мислення в різні галузі сучасної культури і побуту, нові тенденції у сфері споживання і способу життя створюють передумови для корінних соціально-культурних трансформацій. Цивілізаторській пафос XIX століття прагнув підпорядкувати собі всю культуру, оскільки основною ідеологічною і практичною зброєю цивілізації став утилітаризм, який розглядає весь навколишній світ, зокрема культуру, під кутом зору зовнішнього відношення корисності [Дмитриева, 2004].

Наука і техніка в сучасному суспільстві піднеслися над людиною, а технократичне мислення починає втрачати той масштаб, який повинен характеризувати будь-яку форму людської діяльності. Філософ В. Зінченко вважав, що компасом для науки повинна бути культура, яка сприймається не тільки як фундамент науки, а як безсмертне, безперервне відтворення сьогодення [Лихачев, 1991].

Культура як охоронець загальнолюдських цінностей вирощує та живить особу, є, за словами філософа і ідеолога П. Флоренського, мовою, яка об'єднує людство. Критично аналізуючи естетику техніцизму, філософ і мистецтвознавець В. Тасалов показує, що технократичне мислення спустошує культуру тому, що в загальному розвитку людства саме техніці належало вирішальне слово, а вся решта чинників мала непостійне значення [Тасалов, 1967].

Стрімке XX століття з вагомими відкриттями в науці і техніці зробило в культурі свій внесок, але при цьому завдаючи їй величезної шкоди. Ми настільки засліплені, що не усвідомлюємо загрози і не розуміємо справжньої необхідності радикального переосмислення майбутнього науки на основі загальнолюдських етичних стандартів. Ми повинні постійно пам'ятати про негативні сторони, що виявляються тоді, коли шляхи її використання розходяться з основоположними вимогами розвитку культури. За ствердженнями В. Гропіуса, технічні нововведення, що спочатку розцвітали, як дивовижні засоби для досягнення мети, сепаратно скористалися своєю потужністю і протиставили себе природі, що чітко характеризує сьогодення.

Кожному з історичних стильових періодів властиві три етапи морфологічної трансформації, такі як виникнення, удосконалення і розпад форми. Архітектонічні принципи порядку і симетрії класицизму, проходячи три основні етапи свого розвитку, переходять в театральність

бароко і асиметричність рококо. Спираючись на визначення формальних констант бароко щодо класицизму, запропоноване Г. Вельфліним, виявляється, що першим усвідомив динаміку бароко І. Кеплер. Нова картина світу, створена ним, не тільки зруйнувала ідею централізму, що належить Галілею, але й принесла з собою в культуру цінності форми з одночасним існуванням декількох центрів. Таким чином, інтегрованими складовими естетики бароко і неobarоко є поліцентризм, нерегулярність, організована або проектна варіантність, динаміка ритму, нескінченне прагнення до нового [Верман, 2001]. Відновлюючи класичні традиції європейського мистецтвознавства, концепція М. Туна дозволяє осмислити всі особливості розвитку культури ХХ століття як органічний і закономірний етап. При цьому дизайн, будучи частиною цієї культури, знаходить своє історичне коріння в загальноєвропейському просторі і стає спадкоємцем культурних традицій. Концепція легко і органічно включає все різноманіття сучасних течій у дизайні від «хай-тека» до «постмодерна».

З іншого боку, реакцією на стихію технологічної революції став «екологічний підхід», який виник у 1970-х рр. в дизайні, що став одним з напрямів усесвітнього екологічного руху, у завдання якого входили охорона і відновлення навколишнього природного середовища. Основні положення екологічного підходу в дизайні проголошують максимальну економію ресурсів і матеріалів: використання енергетичних ресурсів і матеріалів надолуженого і відновленого типу, облік довговічності виробу з тим, щоб співвідношення витрат матеріалів і тривалість життя виробів було оптимальним. Екологізація дизайну супроводжується усвідомленням у професійній сфері морально-етичної відповідальності дизайнера перед суспільством і пошуками професійних засобів рішення екологічних проблем. На думку ряду дизайнерів, предметний світ повинен стати носієм нової функції, яка зумовила б соціальну поведінку людини в суспільстві. Теоретичні розробки в галузі семантики промислового виробу, що розуміється, як символічні властивості предметів, які виявляються в психологічному і соціальному контексті їх споживання, породжують експериментальну творчість в галузі дизайну і інтерес до ручної праці. При цьому реміснична ручна праця актуалізується не стільки як самостійна форма виробництва, скільки як певний символ, який повинен асоціюватися у споживача з натуральним, природним матеріалом і традиційними методами обробки. Екологічний напрям у дизайні загострив і поставив поновому питання про місце і значення «природного чинника» у формуванні предметно-просторового середовища, показавши плідність звернення до історичного досвіду, що сформував устрій життя в певних регіонах. Історична рефлексія, необхідна для дозволу завдань з пошуку знаково-символічного аспекту форми, зближує екологічний підхід у дизайні з культурологічним.

Екологія культури – теоретично осмислене направлення, завдяки роботам академіка Д. Лихачова, який вважав, що екологію не можна

обмежувати тільки завданнями збереження природного середовища. Для життя людини не менш важливе середовище, створене культурою його предків і ним самим, збереження культурного середовища – задача не менш важлива, за збереження навколишньої природи. Якщо природа необхідна людині для її біологічного життя, то культурне середовище – для її духовного, етичного життя [Бахтин, 1979; Лихачев, 1991]. Від рівня етичної культури залежить екологічний стан нашої планети. Останніми роками екологія культури почала набувати статусу наукової гуманітарної дисципліни, то зближуючись з екологією першої природи, то наполягаючи на своїй віднесеності до природи другої.

Між екологією природи і екологією культури можна зафіксувати вельми принципові відмінності. У природи, до відомих меж, утрати можна поновити, оскільки природа сама допомагає людині, бо вона володіє здатністю до самоочищення, самовідновлення порушеної людиною рівноваги. Втрата ж пам'яток культури катастрофічна, оскільки вони завжди індивідуальні, пов'язані з певними особами. Кожна пам'ятка руйнується навіки, при цьому культурну екологію не слід уподібнювати ні науковій реставрації і збереженню окремих пам'яток культури, ні краєзнавству, що несе в собі суму знань про той або інший регіон. Екологія культури як наукова дисципліна вимагає комплексних знань, переходячи на інший якісний рівень.

Ідея академіка Д. Лихачова одержала за останні роки підтримку у вигляді численних досліджень проблематики і концептуалізації тих реальностей, що інтуїтивно мають на увазі під терміном «екологія культури». У дизайні через його професійну специфіку, ідеї екології культури повинні отримати активний відгук і підтримку, оскільки своя культурно-екологічна перспектива виявляється в дизайні. Слід зазначити, що цінні інтонації суспільної свідомості змінилися в 1970-х рр., коли виникли концепції та підходи, які можна назвати культурно-екологічними.

Ідея проектної культури як домінуючий мотив в теорії вітчизняного дизайну кінця 1980-х рр., завдяки дослідженням О. Генісаретського і В. Сидоренко, по суті своїй тісно пов'язана з роботою по відродженню культурної пам'яті і традицій. Ще в 1960-1970-х рр. зусиллями таких відомих дослідників, як Л. Жадов, С. Хан-Магомедов, в історію вітчизняного і світового дизайну міцно увійшли імена, пов'язані з мистецтвом 1920-х рр. Проте попередньо набутий проектний потенціал не менш великий, а головне, гостро актуальний для епохи екологізації проектної культури, у яку ми вже увійшли і яка, на думку зарубіжних і вітчизняних дослідників, буде домінуючим орієнтиром третього тисячоліття. Відомий скандинавський художній критик У. Сегерштадта вважав, що багато хто починає розуміти, що прості матеріальні потреби не можуть бути абсолютною цінністю ні в житті, ні в дизайні, і ця думка актуальна сьогодні [Сурина, 2003].

Якщо мати на увазі глобальність проблем екології, наше відставання в цьому сенсі дуже серйозне, щоб давати йому оцінку. Необхідність

уведення екологічного мислення настільки очевидне, що якщо найближчими роками проектування не перебудується на екологічний лад, прийдешнім поколінням не залишиться рівного з нами шансу на користування земними благами, а вся решта проблем, що включають необхідність усвідомлення історичної спадкоємності, повернення вітчизняного дизайну в загальнокультурне джерело, рівно як і усвідомлення власного місця в структурі світової проектної культури не матимуть вагомого значення.

Висновки. Отже, у цій статті показано, яке значення має висвітлення витоків зародження екологічної культури у становленні та подальшому розвитку дизайну. Аналізуючи, автор робить висновок, що вивчення історичного розвитку екологічної культури суспільства (середовища) є важливою сферою в дослідженні дизайну як науки.

ЛІТЕРАТУРА

- Бахтин, 1979* – Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М., 1979. – С. 18-20.
- Верман, 2001* – Верман К. История искусства всех времен и народов. Искусство XVI-XX ст. / К. Верман. – М. : Астрель, 2001. – 944 с.
- Генисаретский, 1991* – Генисаретский О. И. Экология культуры: от ценностных ориентаций к проектной концептуалистике / О. И. Генисаретский / Теоретические и проектные проблемы. Экология культуры. – Вып. 1. – М., 1991. – С. 39-40.
- Даниленко, 2003* – Даниленко В. Я. Дизайн / В. Я. Даниленко. – Харьков : ХДАДМ, 2003. – 320 с.
- Давыдов, 1978* – Давыдов Ю. Н. Культура-природа-традиции / Ю. Н. Давыдов. – М., 1978. – С. 51-52.
- Дмитриева, 2004* – Дмитриева Н. А. Краткая история искусств / Н. А. Дмитриева. – М., 2004. – 624 с.
- Лихачев, 1991* – Лихачев Д. С. Экология – проблема нравственная / Д. С. Лихачев // Наше наследие. – 1991. – №1. – С.34.
- Миронова, 1984* – Миронова Л. Н. Цветоведение / Л. Н. Миронова. – Минск: Высш.шк., 1984. – 258 с.
- Сурина, 2003* – Сурина М. О. Цвет и символ в искусстве, дизайне и архитектуре. Серия «Школа дизайна» / М. О. Сурина. – Москва, 2003. – 288 с.
- Кондратьева, 2000* – Кондратьева К. А. Дизайн и экология культуры / К. А. Кондратьева. – М., 2000. – 100 с.
- Курьерова, 1987* – Курьерова Г. Г. Экологическая ориентация в современной проектной культуре Зап. Европы / Г. Г. Курьерова // Социально-культурные проблемы образа жизни и предметной среды. – М., 1987. – С.56-58.
- Курьерова, 1987* – Курьерова Г. Г. Новая домашняя цивилизация: проектирования жилой среды в итальянском дизайне 80-х годов / Г. Г. Курьерова // Бытовые потребности и жилая предметная среда. – Техническая эстетика. – Вып. 53. – М., 1987.
- Тасалов, 1967* – Тасалов В. И. Прометей или Орфей. Искусство «технического века» / В. И. Тасалов. – М., 1967. – С.24-25.

REFERENCES

- Bakhtyn, 1979* – Bakhtyn M. M. Estetyka slovesnoho tvorchestva / M. M. Bakhtyn. – M., 1979. – S.18-20.
- Verman, 2001* – Verman K. Ystoryia yskusstva vsekhn vremen y narodov. Yskusstvo KhVI-KhKh st. / K. Verman. – M. : Astrel, 2001. – 944 s.
- Henysaretskyi, 1991* – Henysaretskyi O. Y. Ekolohyia kultury: ot tsennostnykh oryentatsiy k proektnoi kontseptualystryke / O. Y. Henysaretskyi / Teoretycheskye y proektnye problemy. Ekolohyia kultury. – Vyp. 1. – M., 1991. – S.39-40.
- Danylenko, 2003* – Danylenko V. Ia. Dyzaain / V. Ia. Danylenko. – Kharkiv : KhDADM, 2003. – 320 s.
- Davydov, 1978* – Davydov Iu. N. Kultura-pryroda-tradytsyy / Iu. N. Davydov. – M., 1978. – S. 51-52.

- Dmytryeva, 2004* – Dmytryeva N. A. Kratkaia ystoriia yskusstv / N. A. Dmytryeva. – M., 2004. – 624 s.
- Lykhachev, 1991* – Lykhachev D. S. Ekolohiia – problema npravstvennaia / D. S. Lykhachev // Nashe nasledye. – 1991. – №1. – S.34.
- Myronova, 1984* – Myronova L. N. Tsvetovedenye / L. N. Myronova. – Mynsk: Vyssh.shk., 1984. – 258 s.
- Suryna, 2003* – Suryna M. O. Tsvet y symvol v yskusstve, dyzaine y arkhytekture. Seryia «Shkola dyzaina» / M. O. Suryna. – Moskva, 2003. – 288 s.
- Kondrateva, 2000* – Kondrateva K. A. Dyzain y ekolohiia kultury / K.A. Kondrateva. – M., 2000. – 100 s.
- Kurerova, 1987* – Kurerova H. H. Ekolohycheskaia oryentatsiia v sovremennoi proektnoi kulture Zap. Evropy / H.H. Kurerova // Sotsyalno-kulturnye problemy obraza zhyzny y predmetnoi sredy. – M., 1987. – S. 56-58.
- Kurerova, 1987* – Kurerova H.H. Novaia domashniaia tsyvylyzatsiia: proektyrovaniia zhyloi sredy v ytalianskom dyzaine 80-kh hodov / H.H. Kurerova //Bytovye potrebnosti y zhylaia predmetnaia sreda. – Tekhnicheskaia estetyka. – Vyp. 53. – M., 1987.
- Tasalov, 1967* – Tasalov V. Y. Prometei yly Orfei. Yskusstvo «tekhnycheskoho veka» / V. Y. Tasalov. – M., 1967. – S.24-25.

Надійшла до друку 8.07.2014.